

RIKTLINJER FÖR
ARKITEKTUR I ÖRKELLJUNGA KOMMUN

MEDVERKANDE

Beställare

Kultur- och samhällsutvecklingsnämnden

Projektledare

Maria Månsson Brink, stadsarkitekt

Projektgrupp

Binai Ahmad, planarkitekt

Pia Andersson, bygglovshandläggare

Isabella Persson, planarkitekt

Styrande projektägare

Ian Cortés Guzman, samhällsbyggnadschef

Politisk referensgrupp

Kultur- och samhällsutvecklingsnämndens presidium

Referensgrupp med experter

Egle Gudauskiene, enhetschef gata park

Malin Johansson, byggnadsinspektör

Malin Löfkvist, kultur- och fritidssamordnare

Mikael Strömbäck, mark- och exploateringsingenjör

Jonnie Svensson, projektledare infrastruktur och exploatering

Mathias Svensson, fastighetschef

Linda Wennerholm, tillväxtkoordinator

Niklas Örning, vd Örkelljungabostäder

Övriga medverkande

Stadsarkitekt nätverket ”Arkitektur över gränserna” (Falkenberg, Halmstad, Varberg, Ängelholm och Örkelljunga kommun)

PLAN.2024.12

Godkänd av Kultur- och samhällsutvecklingsnämnden 9 december 2024

Rättigheter

© 2024 Kultur- och samhällsutvecklingsförvaltningen, Örkelljunga kommun.

Fotografier och illustrationer: Örkelljunga kommun har rättighet att publicera bilderna i skriften. I de fall fotografen inte arbetar inom kommunen anges fotografens namn särskilt.

Bilder på försättsbladet:

Högkullens förskola. (Chroma arkitekter AB)

Livsstilshus på Woodlands Country Club. (Henning Larsen Architects AB)

Klockplatsen i vinterskrud.

I Junex minnesblad från 1942 finns ett förslag till en stadsplan för Skånes Fagerhult. Förslaget till stadsplan för Skånes Fagerhult verkar ha haft viss påverkan på hur byn har utvecklats. I dokument från senare avstyckning av tomter under 1900-talets mitt, görs till exempel hänvisningar till denna stadsplan.
(Gunnar Asplund med studenter, 1930-tal)

Örkelljunga simhall. (Kjessler & Mannerstråle AB, 1973)
Foto: Marcus Karlsson / www.visitorkelljunga.com

FÖRORD

Vi strävar efter att skapa ett dynamiskt och attraktivt Örkelljunga där både nuvarande och kommande generationer kan trivas. Genom samverkan mellan politiker, tjänstepersoner, byggherrar och kommuninvånare utvecklar vi våra stadsdelar, byggnader och miljöer med målet att höja de arkitektoniska värdena.

Örkelljunga har en stolt historia av arkitektur från olika epoker, med exempel som skolhemmen, Kyrkskolan, Hjälnsjöborg, simhallen, Åsljungagården, Klockplatsen, Järnvägsparken i Fagerhult, Woodlands och Högkullens förskola. Vi inser också vikten av att vårda och förvalta våra byggnader för att förhindra förfall och bevara deras karaktär.

Våra **Riktlinjer för Arkitektur**, tillsammans med vår översiktsplan och vårt kulturmiljöprogram, utgör viktiga verktyg i vår strävan att utveckla Örkelljunga. Frågor som färg, form och gestaltning är centrala för vår framtid och vi är engagerade i att aktivt forma Örkelljungas arkitektur varje dag.

Tillsammans kan vi göra Örkelljunga till en plats där vi alla trivs och är stolta över att bo.

Örkelljunga 2024

Theresa Rosbäck (M)

Ordförande i Kultur- och samhällsutvecklingsnämnden

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	8
Varför Riktlinjer för Arkitektur?	8
Vad är...	10
... arkitektur?	10
... god arkitektur?	10
... en plats?	11
Örkelljungas arkitekturstrategi i tre punkter	12
Kvalitet före kortsiktighet	15
Blandstad och variation	16
Platsens själ	18
Arkitektur i hela kommunen	20
Landsbygden och landsbygdens byar	20
Bykärnorna	22
Kvarteret	24
Byggnaden	26
Detaljerna	28
Miljö- och byggnadspriset	31
Checklista för arkitekturdialoger	32

Hjälmsjöborg. (Alfred Hellerström, 1901)

INLEDNING

Varför Riktlinjer för Arkitektur?

Riktlinjerna för Arkitektur syftar till att höja medvetenheten kring den byggda formens betydelse. De miljöer vi lever våra liv i präglar oss mer än vi tror. Skriften ska utgöra stöd i bland annat detaljplanering, bygglovsprövning, markanvisningar, gestaltningar och projekteringar.

Riktlinjerna för Arkitektur är den kommunala nedbrytningen och tolkningen av propositionen ”Politik för gestaltad livsmiljö” från 2017 (2017/18:110). Det nationella målet lyder:

”Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.”

Utöver det nationella målet finns det även delar ur Agenda2030 – de globala målen som handlar om hållbara städer, det finns regionala mål för arkitektur och det finns även lokala kommunala mål. Det finns alltså målformuleringar globalt, nationellt, regionalt och lokalt som är grunden till denna skrift.

I översiktsplanen ÖP2040, som antogs av Kommunfullmäktige 2024, finns ett kapitel som handlar om Arkitektur och kulturmiljö. **Riktlinjerna för Arkitektur** ska vara en fördjupning av detta kapitel i översiktsplanen.

Översiktsplanen anger såhär om Örkelljungas arkitekturstrategi:

1. Kvalitet ska alltid gå före kortsiktighet.
2. Variation ska präglade Örkelljungas arkitektur
3. Kontrasterande eller anpassad stil ska väljas med medvetenhet i förhållande till omgivningen.

I arbetet med arkitektur i Örkelljunga finns också det gedigna kulturmiljöprogrammet som godkändes i Kommunfullmäktige 2023.
(Se www.orkelljunga.se/kulturmiljo)

Riktlinjerna för Arkitektur fokuserar på hela den byggda miljön. Det handlar om alla gestaltade platser – landsbygden och landsbygdens byar, bykärnor, kvarter, byggnader och detaljer.

Hopptornet i Åsljungasjön
från mitten av 1900-talet.

VAD ÄR...

...arkitektur?

Det är en grundläggande förutsättning att vi har en gemensam bild av vad arkitektur är och vad som är meningen med att jobba med arkitekturen? Varför är det viktigt?

Arkitektur handlar inte enbart om hur ett hus ser ut. Det handlar inte om vad det är för fasad. Det handlar inte heller om vad man tycker är snyggt eller fult. Arkitektur handlar snarare om utformandet av hela vår fysiska miljö, om byggnaderna, men också om ”rummen mellan husen”. Om byn och de offentliga rummen. Det handlar om siluetter, siktlinjer och utblickar. Det kan handla om material. Om kulörer. Om upplevelse och känsla. Arkitektur berör oss alla.

Våra liv formas av arkitekturen och vi förhåller oss till den hela tiden. Medvetet och omedvetet. Arkitektur skapas av många olika omständigheter; av trender, resurser, politik och ekonomi. Arkitektur kan skapa trygghet, gemenskap och identitet. Den kan bidra till att forma ett bättre samhälle. Arkitektur handlar om platser och om platsers rumslighet. Om hur den byggda formen skapar spel med ljus och skugga.

...god arkitektur?

Att ett hus är snyggt är inte lika med god arkitektur. Det en tycker är fint, tycker någon annan är fult och ingen har egentligen fel. Skönhet ligger i betraktarens öga. God arkitektur kan snarare sägas vara byggnader och stadsrum med en tydlig identitet och med en omsorg om platsen, om formen och om materialet. God arkitektur berikar staden och håller för tidens tand. God arkitektur behöver inte vara dyr eller exklusiv, utan är tvärtom öppen och tillgänglig för alla, oavsett vilka förutsättningar man har. God arkitektur är inkluderande och skapar förutsättningar för gemenskap, delaktighet och möten. Det är en väl avvägd helhet där alla aspekter är beaktade, såväl historiska som tekniska, ekonomiska, ekologiska, kulturella, estetiska, sociala och humanistiska. Men god arkitektur kan man först uppnå när ambitionerna finns med från början, hos alla; byggherrar, arkitekter, brukare, politiker och tjänstepersoner.

...en plats?

Inom geografin representeras en plats av ett ”geografiskt avgränsat område” eller av punkter i ett rum, men även som ”ett rum som människan fyllt med meningar och betydelser”. En plats är, i fysisk eller symbolisk mening, lokaliserad i rummet. En plats handlar om rumslighet.

Vi bidrar alla till att skapa platserna där våra liv pågår och vi har olika roller i platsskapandet. Platsen gränsas av väggar, golv och tak. Ett torg i en stad. En glänta i en granskog. En strand vid en sjö. Rumsligheten kan vara stark eller svag, rummet kan vara litet eller stort, men det är rummet som är platsen.

Skogsbetet i Grytåsa strövområde bidrar till en gestaltad plats med stark rumslighet.

”Det vackra Örkeljunga” var fotot som vann tävlingen kopplat till kommunens framtagande av översiktsplanen ÖP2040.
Foto: Clara Paulsson

ÖRKELLJUNGAS ARKITEKTURSTRATEGI I TRE PUNKTER

I kommunens översiktsplan ÖP2040, som antogs i Kommunfullmäktige 2024, finns ett kapitel som handlar om Kulturmiljö och arkitektur.

I kapitlet anges tre punkter för Örkelljungas arkitekturstrategi:

1. *Kvalitet ska alltid gå före kortsiktighet.*
2. *Variation ska prägla Örkelljungas arkitektur*
3. *Kontrasterande eller anpassad stil ska väljas med medvetenhet i förhållande till omgivningen.*

Riktlinjerna för Arkitektur är en fördjupning av detta kapitel i översiktsplanen.

Livsstilshus på Woodlands Country Club.
(Henning Larsen Architects AB, 2009)
Foto: Marcus Karlsson / www.visitorkelljunga.com

Kvalitet före kortsiktighet

Den som bygger, eller ska bekosta en plats, kanske tänker att genomtänkt arkitektur är en onödig lyx, som bara kostar en massa pengar. Det kan också vara så att man kompromissar med material och utformning för att få ned byggkostnaderna – både vid nybyggnation och vid renoveringar. Sanningen är att arkitektur och vård av kulturmiljön är en investering. Det är ett sätt att förvalta pengar och få pengar att växa.

Lokalt här hos oss i Örkelljunga har vi de fantastiska livsstilshusen på golfbanan i Eket, som är ritade av Henning Larsens arkitektkontor. Det finns inga andra byggnader i vår kommun som har haft en sådan prisutveckling. Priset på dessa hus har ökat exponentiellt de senaste åren. Det lönar sig att satsa på arkitektur.

I Region Halland har man inventerat och klassat samtliga byggnader i länet. Det har sen också gjorts forskning utifrån de klassade husen och deras ekonomiska värden. Analysen av fastighetsvärden tyder på att människor betalar mer för byggnader med kulturhistoriska kvaliteter än andra. Med hjälp av statistik på cirka 43 000 överlåtelse av fastigheter mellan 2005 och 2012 kan man se att medelvärdet för byggnader som är med i bebyggelseinventeringen ligger högre än övriga om man tittar på Halland totalt. (<https://byggnadsvard.se/kulturhistoriskt-varde-en-faktor-att-rakna-med/>)

Hög kvalitet på gestaltning är hållbart ur alla tre hållbarhetsaspekterna. Inte minst ekonomiskt. I dagens samhälle prioriteras ofta snabba, rationella lösningar och kortsiktiga ekonomiska intressen i byggprocessen. Det kan i förlängningen få motsatt effekt i form av exempelvis förvanskade stadsrum eller höga framtida kostnader. Att skapa platser på ett genomtänkt sätt behöver inte innebära att det blir dyrare. I ett större perspektiv kan det dessutom leda till segregation, ohälsa och ha negativa effekter på vårt kulturarv, vår miljö och vår natur. Det är avgörande att arkitektonisk kvalitet inte får stå tillbaka för kortsiktiga lösningar. En genomtänkt utformning av och hög kvalitet på bebyggelse och stadsrum lönar sig i längden. Alla intressen ska vägas samman till en klok helhet. Med god arkitektur kan vi i förlängningen uppnå ett hållbart, attraktivt och inkluderande samhälle.

Blandstad och variation

Blandstaden är ett planeringskoncept som blivit vår tids ideal inom stadsplanering. Vi vill inte bygga segregerat (ett exempel på funktionsseparerad stadsplanering är miljonprogrammet). Blandstaden är en reaktion mot de zonerade städer som det tidigare planeringsidealet har gett upphov till och som vi idag ser stora nackdelar med. Principen med blandstaden innebär att bygga en mosaikstruktur med mångfald.

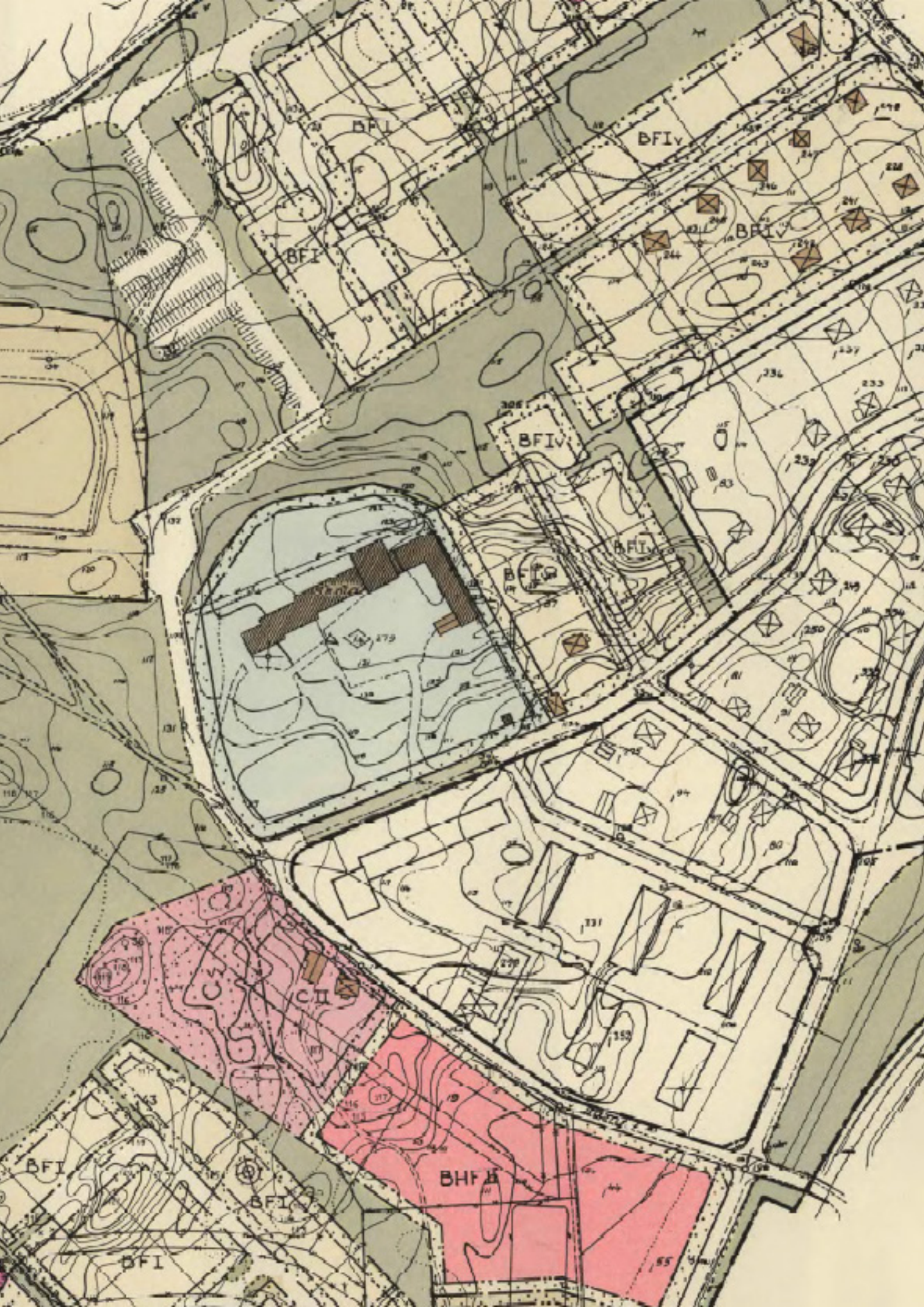

Förskolan Högekullen är ett gott exempel på anpassning till platsen. Byggnaden är både stolt och ödmjuk och lyfter hela området. (Chroma Arkitekter, 2019)

Även om det på många platser i Örkelljunga kommun rivits mycket byggnader och raderats ut tidigare arkitektur till förmån för ny, finns det på flera platser i kommunen exempel där bebyggelsens årstingar syns och där olika stilar tillsammans bildar en varierad arkitektur. Att samhällets framväxt går att läsa genom olika platsers utformning skapar identitet och förståelse för platsen. Blandstaden som stadsplaneringsideal främjar funktionsblandning som i sig är en viktig faktor för en stimulerande och trygg bebyggelsemiljö.

All arkitektur ska inte se likadan ut. Olika arkitektur kan tillsammans komponera varierade platser där helheten upplevs vara gestaltad med omsorg.

Till höger: Byggnadsplan för Skånes Fagerhult.
(Kjessler och Mannerstråle, 1968)

Hus uppfört 1995 i Västrarp som på ett naturligt sätt placerats in i kulturlandskapet och anpassats till närliggande bebyggelse. Huset har en byggnadsstil som väl ansluter sig till den i äldre tider förekommande i bygden. (Tommy Carlstein, 1995)

Platsens själ

Det kan låta som en självklarhet, men när man ska bygga något är det viktigt att utgå från varje plats unika kvaliteter och förutsättningar. Det är sällan en bra idé att ta ritningar till ett hus som är ritat för en specifik plats och sedan uppföra huset på en annan plats. Ett skånskt korsvirkeshus passar i Skåne och en Härjedalsgård passar i Härjedalen.

Ska du göra en åtgärd som påverkar upplevelsen av ett landskap behöver du väga in platsens förutsättningar. Analysera hur åtgärden på bästa sätt förhåller sig till det befintliga landskapet - till landskapets topografi, till utblickar, siktlinjer och färger.

Ska du bygga ett hus i en befintlig kvartersstruktur behöver du förhålla dig till den befintliga strukturens arkitektur. Det behöver inte betyda att det ska smälta in och kamoufleras till att se ut som allt annat i kvarteret. Det kan lika gärna handla om att kontrastera på ett bra sätt. Varje plats har sin identitet och sina förutsättningar.

Kanske handlar det på platsen om att bygga något som blir ett blickfång i en siktlinje? Eller kanske det handlar om att ta upp en kulör i omgivningen, en takvinkel eller en fasadlinje? Smälta in eller sticka ut? Båda kan vara rätt - men det ska inte vara slumpen som avgör, det ska vara en medveten gestaltning!

Det annorlunda femvåningshuset i Fasalt, uppfört under 1950-talet, ligger inbäddat i grönska, med milsviid utsikt över Hallandsåsen.

ARKITEKTUR I HELA KOMMUNEN

Landsbygden och landsbygdens byar

Målbilden och visionen för landsbygden och landsbygdens byar finns uttryckt i översiktsplanens kapitel ”Utvecklingsinriktning”. Här beskrivs att det utanför de fyra bykärnorna finns en sprudlande landsbygd med idylliska boendemiljöer, som är värdefull och en förutsättning för kommunens utveckling. På landsbygden finns ett 80-tal byar. I kulturmiljöprogrammet för Örkelljunga kommun (www.orkelljunga.se/kulturmiljo) finns bra bakgrundsinformation som är relevant för arkitekturen på landsbygden. Texten i detta avsnitt refererar till vårt kulturmiljöprogram.

Idylliska Krängelbygget, mellan Gårdsjön och Vita Sjö.

Örkelljunga karaktäriseras av kuperad terräng där skog och mossmarker dominerar. Jordbrukslandskapen är småskaliga och finns spridda över kommunens yta. Landsbygdens bebyggelse är ofta av traditionell karaktär, till exempel trelängade gårdar med ett bostadshus och två ekonomibyggnader byggda av traditionella byggnadsmaterial och tekniker. Byggnaderna har ofta timmer- eller skiftesverksstomme klädd med röd slamfärgad lockpanel eller oljefärgsmålad locklistpanel. Korsvirke förekommer i kommunens södra del. Äldre ekonomibyggnader är ofta av sten eller skiftesverk. Taken är sadeltak. Gårdarna kan ligga ensamma men är ofta samlade i mindre byar, som i de flesta fall tros ha sitt ursprung som ensamgårdar.

En stor del av landsbygdens bebyggelse består av mindre gårdar byggda med hjälp av egnahemslån under 1930- och 1940-talen. Dessa brukar ha mindre bostadshus och lador med rött tegel eller träfasad. De harmonierar ofta med de äldre gårdarna, genom liknande formspråk, material och färgsättning.

Generella riktlinjer för landsbygden och landsbygdens byar:

- Värna sammanhållen bebyggelsekaraktär, både vid hantering av befintlig bebyggelse och planering av ny. Det handlar om användande av material, formspråk, placering, färgsättning men också om utformning av omgivande natur.
- Ny bebyggelse på landsbygden bör i första hand placeras nära befintliga hus eller gårdar.
- Orientera bebyggelsen så att den medvetet förhåller sig till landskapets topografi och omgivande naturförhållanden.
- Traditionell byggnadsstil passar ofta på landsbygden.
- Ta fasta på att det i fritidshusområden finns en sammanhållen bebyggelsekaraktär med gemensamma drag; små byggnader, ofta liggande panel, mörk fasadkulör, skogstomt.
- Motivera större exploateringar med ny bebyggelse på landsbygden vad gäller placering och utformning i förhållande till landskap, naturmiljö och kulturmiljö.
- Viktiga siktlinjer mot traditionella bebyggelsemiljöer eller framträdande fornlämningar bör inte brytas.
- Värna öppna marker och långa siktlinjer.

Två gårdar intill Rya kyrkoruin med utformning som är karaktäristisk för landsbygdens bebyggelse i kommunen. En kringbyggd gård vars bostadshus har gul fasad med gröna och vita snickerier, typiskt för sent 1800-tal. Den andra gården är trelängad och har ett bostadshus med rödfärgad fasad och vita snickerier. Ekonomibygnaderna är delvis klädda i röd slamfärgad träpanel.

Bykärnorna

Översiktsplanen beskriver en framtid för kommunen som innebär att flerkärnigheten med bykärnorna Örkelljunga, Skånes Fagerhult, Åsljunga och Eket förstärks och utvecklas. Visionen för år 2040 är att Skånes Fagerhult, Åsljunga och Eket kompletterar varandra som bykärnor och Örkelljunga som kommunkärna. I bykärnorna finns kommunal service i form av förskolor och skolor. Varje by är unik och har utvecklats genom att ta tillvara kulturmiljöer och genom att upprusta den byggda miljön. Tillväxt har främst skett genom förtätning.

Förtätning innebär också att bykärnorna förtätas med fler mötesplatser och parker. Ett exempel på detta är Svennegårds park i Eket från 2022.

Örkelljunga kommun ska växa på ett resurs- och yteffektivt sätt. Det kan framförallt ske genom att byarna växer inom den befintliga strukturen, genom att undvika att sprida ut bebyggelse och ta ny mark i anspråk och genom att utnyttja befintlig infrastruktur. Förtätning och förädling av befintliga kvarter och omvandling och komplettering av redan ianspråktagen mark ska vara ledord. Förtätning innebär också att bykärnorna förtätas med fler mötesplatser och parker. Genom att bygga byarna tätare, grönnare och öka bebyggelsen i stationsnära lägen, snarare än att låta byn breda ut sig ytterligare, byggs ett samhälle som strävar mot långsiktig hållbarhet för människor, miljö och samhällsekonomi. All omvandling och förtätning ska ske med respekt för befintlig grönstruktur och bebyggelsekaraktär.

För att Örskelljunga ska vara attraktivt som boendekommun och destination behövs varierade bykärnor som är unika utifrån sin egen identitet, samt en sprudlande landsbygd med idylliska boendemiljöer. Kunskapen och omsorgen av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader behöver öka. Kvaliteterna i den redan befintliga miljön behöver förvaltas väl, samtidigt som nya funktioner och spännande målpunkter tillförs. Det gäller att ta fasta på platsens unika värden och utveckla dem. Att inte låta byar förfalla och förfulas.

I bykärnorna eftersträvas en blandning av olika funktioner (bostäder, handel, kultur, parker, kontor etc), olika grupper av människor och byggnader av olika höjd, stil och material. Blandstaden präglas av variation, folkliv, mångfald, närhet, tillgänglighet och trygghet. Eftersom människor idag i högre grad flyttar dit de vill bo och väljer att arbetspendla är det ytterst viktigt att erbjuda unika och attraktiva boendemiljöer. Karaktärsfull bebyggelse och områden med eget uttryck bidrar till att skapa spännande och levande boendemiljöer.

Generella riktlinjer för bykärnorna:

- Undvik att sprida ut bebyggelse och ta ny mark i anspråk.
- Förtäta, förädla, omvandla och komplettera.
- Prioritera bebyggelsen i de centrala delarna, stationsnära läge och i kollektivtrafikstråk.
- Förtäta med grönska och mötesplatser.
- Visa hänsyn till och förstärk kulturvärden i den befintliga bebyggelsen.
- Värna befintliga parker och gröningar.
- Utveckla bykärnorna och förstärk byarnas unikum.
- Bedriv tillsyn så att byar inte förfulas eller förfaller.
- Bygg blandat.
- Bygg med hög arkitektonisk kvalitet.
- Förtäta med attraktiva bostäder, till exempel med sjöutsikt.
- Utforma och gestalta nya miljöer så att de främjar jämställdhet, trygghet, hälsa, tillgänglighet, kultur och social sammanhållning.

Kvarteret

I samhällsplaneringen ligger möjligheten och skyldigheten att skapa god arkitektur på kvartersnivå. Kvarter som upplevs trivsamma har ofta en mänsklig skala med stor variation. Stora kvartersblock, utan stråk igenom upplevs ogästvänligt och ger dålig framkomlighet för gående och cyklister. En finmaskigare gatustruktur ger en mer levande by.

I Örskelljunga kommun finns en parkeringsnorm som är viktig att ta hänsyn till. Stora öppna hårdgjorda parkeringsytor upplevs ofta ogästvänliga. Genom att tillföra grönska och olika markmaterial går det att skapa fina platser med ökad rumslighet. Utforma gärna parkeringar så att upplevelsen av kvarteret inte domineras av parkeringsyta. Vid större exploateringar förespråkas parkeringshus.

Gaturum behöver anpassas efter bebyggelsens skala och främja framkomlighet för gående och cyklister. Lägg omsorg vid gestaltningen av gaturummet, vad gäller material och utformning. Alléer och annan grönska är viktiga inslag för att skapa attraktiva kvarter. Smalare gator och gränder är mycket ovanliga i Örskelljunga efter rivningar och gatubreddningar som genomförts genom historien. Kan smalare gator och gränder återställas eller nyskapas är det eftersträfvansvärt.

I centrala lägen skapas levande bottenvåningar genom att möjliggöra för service och butiker. I mindre centrala lägen uppnås levande bottenvåningar exempelvis genom att förlägga tvättstuga och gemensamhetsanläggningar i gatuplan. Sträva efter öppna, varierade fasader med entéer mot gatan.

Bostadsgårdarna ska vara kvalitativa med tillräckligt med utrymme för olika funktioner för att passa alla målgrupper. Grillplats, lekplats med tillräcklig skugga, sittplatser, odlingsmöjligheter, även privata uteplatser för bostäder på bottenvåningen är exempel på hur det skapas trivsamma gårdar.

Gestaltningen av offentliga platser, som parker och torg, ska ske med stor omsorg. De offentliga platserna har mycket stor betydelse i hur kommunen som helhet upplevs.

Funktionsblandade kvarter med en variation i arkitektoniska uttryck ger spännande bebyggelsemiljöer. När en ny stadsdel planeras uppnås en naturlig variation och spännande miljö, om kvarteren delas upp på flera olika entreprenörer.

Utsnitt ur illustrationsplan över Ejdern i Örskelljunga. (Bjartmar & Hylta Arkitekter, 2006)

Generella riktlinjer för kvarter:

- Livet mellan huset ska uppmuntras - offentliga och semioffentliga platser ska gestaltas med omsorg.
- Beakta och förstärk siktlinjer och blickfång
- Medvetet förhållningssätt till fasadlinjen mot gaturummet. Det är ofta eftersträvarvärt att ha fasadlinjen ut mot gatan, för att skapa ett sammanhållet gaturum.
- Huvudentréer ska vara mot gatan för att skapa aktiva platser
- Parkeringsytor ska utformas med omsorg och följa parkeringsnormen.

Byggnaden

Plan- och bygglagen föreskriver att byggnader ska ha god form-, färg- och materialverkan. Kravet avser framförallt byggnaders egenvärde men bör tillämpas parallellt med kravet på anpassning till omgivningen. Det handlar om egenskaper och karaktärsdrag hos byggnader som ger upphov till goda upplevelsemässiga värden.

När det gäller den arkitektoniska utformningen av den enskilda byggnaden har varje fastighetsägare och byggherre ett stort ansvar. Ska du göra ändringar eller tillägg på en befintlig byggnad vill kommunen gärna att du läser igenom vad som står om byggnaden i kulturmiljöprogrammet (www.orkelljunga.se/kulturmiljo). Här är all bebyggelse i kommunens fyra bykärnor inventerad, beskriven och klassad och du får tips på vad som är byggnadens värdebärande karaktärsdrag, vilken byggnadsstil byggnaden har och kan läsa mer om vad som är typiska drag för den byggnadsstilen. I många fall kan du också se originalritningar och äldre fotografier och se vilken arkitekt som ritat byggnaden. Det ger en bra vägledning för vad som är viktigt för just ditt hus. Ligger ditt hus inte i någon av de fyra bykärnorna kan du ändå få vägledning genom kapitlet ”kulturmiljöer” och kapitlet ”byggnadsstilar”. Är det en helt ny byggnad som ska uppföras finns också ofta bra information i kulturmiljöprogrammet gällande platsen där byggnaden ska uppföras. Läs på om byggnaderna i närområdet och se på hur bebyggelsen du tillför kan förhålla sig på bästa sätt till platsen.

För varje byggnadsstil finns det typiska karaktärsdrag. Det är en god idé att vara varsam med karaktärsdrag som är typiska för den stil som en byggnad tillhör, för att inte riskera att förvanska byggnadens karaktär och skada dess kulturvärden. Det kan vara bra att utgå från de stiltypiska karaktärsdragen vid utformandet av eventuella tillbyggnader eller vid nybyggnad. Samtidigt är det viktigt att man ser till helheten. Precis som enskilda karaktärsdrag hos en byggnad har påverkan på byggnadens uttryck, har enskilda byggnaders uttryck påverkan på områdets karaktär.

Alla byggnaders utformning är viktig - såväl bostadshus som komplementbyggnader, industribyggnader och lagerbyggnader. Stora volymer, som lager eller industribyggnader blir oftast bättre om utformningen bryts ned i en mänsklig skala. Går fasaden att dela upp i sektioner? Kan färgsättningen eller materialiteten bidra till en utformning som går lättare att ta till sig?

Villa Sagan fick miljö- och byggnadspriset 2022. (troligen Ola Andersson, 1914)

Generella riktlinjer för byggnader:

- Byggnader ska vara estetiskt tilltalande och välkomnande.
- Jobba med terrängen - inte mot den.
- Byggnader i flera plan får gärna ha en utformning med markerad bas och topp.
- Fönster och dörrar ska ha genomtänkta placeringar.
- I flerbostadshus ska trapphus vara genomgående, så att det är lätt att nå gården.
- Balkonger ska i första hand placeras mot gården, samt i söder- och västerläge. De ska vara en självklar del av husets utformning och inte se ut som något som blivit påhängt i efterhand.

Detaljerna

Det är lätt att underskatta vikten av en plats färger, men i öppna dialoger om den byggda formen med barn är det ofta uppfattningen av färger som först kommer på tal. Var medveten kring hela platsens färgsättning. Vilka färger harmonierar, vilka kontrasterar?

Gedigna, äkta material är en grund för att skapa arkitektur som attraherar. Det är sällan en bra idé att använda ett byggmaterial som imiterar ett annat. Fibercementskivor som imiterar korrugerad plåt, plast som imiterar trä eller komposit som imiterar sten skapar miljöer som inte åldras väl och som bidrar till ett intryck av en falsk kuliss.

En byggnads fönster och dörrar hör till de attribut som tydligt påverkar byggnadens uttryck. Det är detaljer som används för sin funktion i det vardagliga bruket av byggnaden. Fönster och dörrar är särskilt viktiga och ska ges särskild omsorg, vad gäller utformning. Fönster och dörrar som går att underhålla är mer hållbart i längden ur alla tre hållbarhetsperspektiven, än ”underhållsfria” i plast.

Skyltar är en naturlig del av städer och byars stadsbild. De har till funktion att upplysa om lokaliseringar, göra det lätt att hitta vägen och marknadsföra verksamheter. Skyltningen bidrar också till det gestaltade rummet och det är därför viktigt att den har en tilltalande utformning, som inte tar över. Det finns ett skyltpolicy för Örkelljunga kommun med råd och riktlinjer som kan vara bra att tänka på inför att uppsättandet av en skylt. Var gärna återhållsam i skyltens utformning, när det gäller storlek och färg. I regel träder en enkel stilren skylt fram mer, än en skrikig med mycket information. Ju mindre information som skylten innehåller, desto bättre skylt! Enkelheten gör att budskapet går fram. Enkel och tydlig skyltning gynnar både verksamheten och stadsmiljön. Överflödigt och störande skyltning får inte förekomma. Tänk på äldre tiders skyltning, där en kringla kort och gott betydde bageri, eller en sax betydde frisör. Genom att på skylten låta flera olika budskap trängas blir den svårare att ta till sig. Välj gärna gedigna material till skylten, som ger den ett robust uttryck och anlita gärna proffs på layout, så att typsnitt, färger och logotyper stämmer överens. Hur stora bokstäver du använder på skylten avgör läsbarheten. En grundprincip gör gällande att en text är läsbar på ett avstånd som motsvarar ungefär 300 gånger skriftens höjd. Alltså är en skylt med 10 centimeter höga bokstäver läsbar på 30 meters håll. I mörker upplevs gaturummen annorlunda. Fundera gärna på hur din skyltning fungerar i mörker.

Att arbeta med en plats belysning och ljusdesign kan vara effektivt för att

skapa rumslighet och trygghet. Om vi ska ge generella råd kring ljussättning är det bättre med varmt ljus än kallt eller infärgat och bättre med ljuskällor som är riktade inåt och nedåt än utåt och uppåt.

Bokelundaskolans detaljer som det mönstermurade teglet, den stiltypiska originaldörr och klockan på fasaden är värdebärande karaktärsdrag som bidrar till god arkitektur. (Yngve Alwå, 1950) Foto: Anna Alexander Olsson

Generella riktlinjer för detaljer:

- Väl utformade detaljer bidrar i hög utsträckning till den arkitektoniska upplevelsen av en plats. Särskild omsorg ska ges till detaljer som ligger nära människan och material som möter handen.
- Fasadmaterial och komposition är viktigt och ska anpassas till byggnadens och platsens förutsättningar.
- Entréer ska ha en genomtänkt utformning där alla detaljer som belysning, dörrparti, husnummer, porttelefon, trappa och entrétak harmonierar med byggnadens uttryck.
- Var gärna återhållsam i skyltars utformning, när det gäller storlek och färg. I regel träder en enkel stilren skylt fram mer, än en skrikig med mycket information.
- Utsmyckningar och konstinstallationer kan med fördel vara en del av byggprojektet och finnas med från början i projektets idé.

Villa Tallbacka i Örskelljunga blev vinnare av miljö- och byggnadspriset 2024.
Foto: Justina och David Larsson

MILJÖ- OCH BYGGNADSPRISET

Miljö- och byggnadspriset inrättades år 2022 och delas ut för en värdefull insats inom gestaltning av byggnader och livsmiljöer, vård av kulturhistoriskt värdefulla miljöer eller innovativa miljölösningar. Det ersatte då det tidigare Kulturmiljöpriset, som delats ut sedan 1994. Örkelljunga kommun har alltså en lång tradition av att utse och prisa exempel på god bebyggd miljö i kommunen.

Reglementet har setts över och en ny version klubbades i kommunfullmäktige våren 2024.

Objekt som kan vara aktuella för priset ska:

- visa på betydelsefull vård och underhåll av kulturmiljö eller
- vara goda exempel på upprustning eller restaurering eller
- vara väl gestaltade exempel på ombyggnad, tillbyggnad eller nybyggnad

Objekt kan vara i alla skalor, från byggnadsdetaljer till hela områden – till exempel skyltar, färgsättningar, byggnader, gatumiljöer, trädgårdar, parker, kvarter, stadsdelar, landskapsavsnitt. Objektet måste finnas i Örkelljunga kommun. Även objekt som varit nominerade tidigare, men inte vunnit, kan få priset.

Vem som helst kan nominera. Nomineringen ska innehålla beskrivning av objektet, motivering till varför objektet är lämpligt, foto på objektet, kontaktuppgifter till den som nominerar och till övriga relevanta personer såsom i förekommande fall fastighetsägare, arkitekt, byggherre eller annan involverad person. Utifrån de nominerade objekten bjuds allmänheten in till att rösta på sin favoritfinalist.

Miljö- och byggnadspriset är ett av kommunens konkreta verktyg för att visa uppskattning till god arkitektur i kommunen.

CHECKLISTA FÖR ARKITEKTURDIALOGER

Den som vill genomföra ett projekt i Örkelljunga kommun ska presentera sammanfattande slutsatser om projektet utifrån dessa punkter, som har stöd i denna skrift och i översiktsplanen ÖP2040.

1. KVALITET

På vilket sätt är projektet hållbart?
Kan den arkitektoniska utformningen motiveras utifrån ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet? Hur blir ljusförhållandena? Vilka värden tillförs?

2. VARIATION

Visa hur arkitekturen i projektet på ett medvetet sätt förhåller sig till platsen. Bidrar projektet till att den komponerade helheten upplevs vara gestaltad med omsorg? Smälta in eller sticka ut? Varför?

3. PLATSENS SJÄL

Vilket intryck ger projektet? Hur förhåller det sig till omgivningen och bidrar till upplevelsen av området?
Vilka värden i omgivningen förstärks?
Siktlinjer och blickfång?

